

VERENIGING VOOR FUNERAIRE ARCHEOLOGIE

TAFOFIEL 53

ISSN 2593-3639

1. WONING SALU ALS HUISMUSEUM: EEN VOORAFGAANDE REFLECTIE2
2. RESTAURATIE VAN DE ADELAARS OP DE PORTIEK VAN DE WINTERTUIN.....5
3. WAAR STENEN SPREKEN. HERFSTWANDELING OP "CIMETIÈRE DE LOYASSE" – LYON.....7
4. CIMITERO MONUMENTALE DI STAGLIENO - DE MOOISTE ALLER BEGRAAFPLAASEN.....10
5. AFWEGINGSKADER FUNERAIR ERFGOED - PUBLICATIE (AOE).....14
6. GOTH - DESIGNING DARKNESS - TENTOONSTELLING.....14
7. BLOEMLEZING UIT DE PERS.....15

Epitaaf vzw krijgt de steun van:

VOORWOORD

Met deze Tafofiel #53 sluiten we het kalenderjaar 2021 af. Traditiegetrouw kijken we dan terug op het afgelopen jaar dat ondanks de blijvende precarie sanitaire situatie toch kon worden gevuld met rondleidingen, een ambitieuze Houtstonttentoonstelling met bijhorende publicatie, een ledendag, deelname aan de Open Monumentendagen en de eerste editie van de Brussels Biennale of Eclectic Architecture. Wij hebben hierover uitvoerig bericht in voorgaande edities van onze Tafofiel. Kijken we vooruit naar wat 2022 ons zal brengen dan blijven we voor een groot deel in het ongewisse, toch? Eigenlijk niet... in het voorjaar zit er immers een getrouwe deelname aan het BANADFestival (Brussels Art Nouveau & Art Deco Festival) aan te komen en de Erfgoeddag editie 2022 werd al aangekondigd. We blijven aanvragen binnenkrijgen voor rondleidingen op Brusselse begraafplaatsen en ondertussen wordt er, zoals steeds, achter de schermen duchtig gewerkt ter ontsluiting van de woning Ernest Salu en het atelier. U leest er alles over in deze Tafofiel waarbij kunsthistorica Marieke Jaenen ons een theoretisch kader aanreikt voor de mogelijke inrichting van een huismuseum. De restauratie van de adelaars die de portiek naar de wintertuin bekronen is aan de gang! Bestuursleden delen graag hun indrukken op Europese begraafplaatsen en in Vlaanderen werd ons een afwegingskader voor het beschermen van funerair erfgoed gepubliceerd. Indien u een uitje plant naar onze noorderburen is 's Hertogenbosch *the place to be*... enkele collectiestukken uit de verzameling van Epitaaf staan er te pronken in GOTH! – Designing Darkness.

Voorzitter Tom Verhofstadt

1. WONING SALU ALS HUISMUSEUM: EEN VOORAFGAANDE REFLECTIE

MARIEKE JAENEN, kunsthistorica

Epitaaf heeft sinds oktober 2020 een nieuwe erfpachtovereenkomst die ook de woning Salu behelst. Met de woning heeft Epitaaf de mogelijkheid om naast de kunstenaar en ondernemer ook zijn persoonlijk leven en verdiensten te belichten. Het doel is dan ook om in de toekomst een gedeelte van de woning als huismuseum voor een breed publiek te ontsluiten om zo een integraal beeld te geven van de beeldhouwersfamilie Salu.

Hoe zo'n huismuseum benaderd en ingericht kan worden, zal in onderstaande tekst kort uitgelegd worden.

Zicht op de wintertuin met erker in het huis (foto M. Jaenen, 2020)

Vooraleer nagedacht kan worden hoe de woning Salu als huismuseum kan functioneren is het interessant om eerst duidelijk te stellen wat een huismuseum juist inhoudt.

In 2009 formuleerde DEMHIST, een ICOM Internationale Commissie dat zich focust op de conservatie en management van huismusea, een definitie voor een huismuseum, namelijk:

"The historic buildings, formerly inhabited, now open to the public, showing their original furniture

*and their collections of historical, cultural, national artifacts, preserving the spirit of their illustrious owners and strictly linked with the historic memory of a community, would be considered a special category of museums."*¹

Binnen deze definitie zijn er echter vier verschillende typen huismusea te onderscheiden, namelijk: huizen die door de eigenaar tijdens zijn leven als huismuseum werden ingericht (de zogenaamde verzamelaarshuizen), huizen waar de architectuur van het pand centraal staat, huizen waarbij de collectie centraal staat en huizen die vertellen over een belangrijke familie of individu.²

Eender welk type huismuseum het is, voorop staat zowieso dat een huismuseum een geschiedenis vertelt en dit vanuit drie pijlers: het historisch gebouw, het historisch interieur en de geschiedenis van de bewoners doorheen de tijd. In de woning Salu zijn deze drie pijlers aanwezig, dus de woning kan alvast 'huismuseum-proof' verklaard worden. De woning kan als huismuseum binnen een bewaard historisch interieur de bewonersgeschiedenis van de familie Salu visualiseren en tentoonstellen. Het verhaal dat in de woning verteld zal worden, is anders dan in het atelier, maar beiden vullen elkaar aan. Er kan dus in de toekomst een integraal beeld van de beeldhouwersfamilie Salu gegeven worden.

De historische woning uit 1881, gebouwd door Ernest Salu I, zal in de toekomst niet helemaal toegankelijk gemaakt worden voor het brede publiek. De verdiepingen worden gerenoveerd tot een moderne woning. Enkel de bel-étage en de kelder zullen ontsloten worden tot huismuseum aangezien deze ruimten ook direct vanuit het atelier bereikbaar zijn. Beide verdiepingen hebben de meeste erfgoedwaarde en dit zowel historisch, architecturaal als artistiek. Ze zijn samen met de familie, door Salu I, II en III, geëvolueerd en uitgebreid waardoor de ruimten een uitzonderlijke historische materiele gelaagdheid hebben gekregen.

Zo heeft de bel-étage tot op vandaag zijn huiselijke sfeer bewaard in de zitkamer aan de straatzijde, de eetkamer, de wintertuin met erker, de 20e - eeuwse keuken en de traphal. Doorheen de tijd heeft elke generatie verschillende moderniserende ingrepen uitgevoerd. Maar al bij al is het interieur met zijn houten parketvloeren, marmeren sier-

schouwen, rijkelijk geornamenteerde plafonds en glas-in-loodramen goed bewaard. De mengeling aan materialen, vormen en stijlen vormen een direct relict en materialisatie van de bewonersgeschiedenis. Bijkomend zijn er zelfs nog originele meubels, schilderijen en objecten aanwezig, zoals de eetkamertafel en stoelen.

De keuken (foto M. Jaenen, 2020)

De pompsteen in de kelder (foto T. Verhofstadt, 2020)

De ruimte aan de straatkant in de kelder (foto M. Jaenen, 2020)

De kelder vertelt dan weer een ander verhaal. Hier zijn de ruimten functioneel ingericht met tegels, ingebouwde kasten en een oude pompsteen. In deze ruimten werd in de 19de eeuw het eten voorbereid, proviand en wijn opgeslagen en waarschijnlijk in de ruimte aan de straat ook gegeten. Naderhand werd de kelder ook gebruikt voor de bloemenactiviteit van de vrouwen Salu.

Er is dus wel wat historisch materiaal in deze twee verdiepingen aanwezig dat op zich al een eigen verhaal vormt, de familiegeschiedenis weergeeft en de wooncultuur rond 1900 representeert. De vraag is nu, hoe kan deze historische en architecturale context geconserveerd en geoptimaliseerd worden binnen de herbestemming tot huismuseum.

Er zijn verschillende mogelijkheden om het historisch interieur en de bewonersgeschiedenis binnen het concept van een huismuseum te benaderen. Maar de eerste en belangrijkste taak van een huismuseum is het behoud van het 'geheel' van het huis inclusief meubilair, interieurbekleding, en zelfs kunstwerken. Een huismuseum bevat historische, architecturale, artistieke, culturele en sociale informatie die voor de volgende generaties bewaard moet blijven. In tegenstelling tot particuliere woningen blijven hier de interieurelementen, voorwerpen en meubels op hun plaats en verdwijnen ze niet uit hun historische en architecturale context. De musealisering zorgt voor hun bescherming en de voorwerpen behouden hun nut en waarde.

Het is dus belangrijk om de huidige historische, architecturale, artistieke waarde en de informatie te behouden en naar de toekomst te conserveren. Specifiek voor huismusea zijn hiervoor drie benaderingen.³

Conserveren van de huidige toestand van het interieur

Hier is het doel om de toestand waarin het huis is overgeleverd te bewaren en te onderhouden. Het grootste belang gaat naar het behoud van de overgebleven originele elementen, zoals de ramen, deuren, ingebouwde kasten, vloeren en schouwen. Het hoofddoel is het behoud van de huidige toestand.

Restaureren van het interieur

De focus ligt hier op het herstel van de authenticiteit van het ontwerp met gerichte en onderbouwde ingrepen die de historische context versterken. De nog aanwezige originele materialen, waaronder

vloeren, sierschouwen, pleisterwerk, glas-in-lood enz. worden gerestaureerd. Op basis van een materiaaltechnisch onderzoek worden de ontbrekende originele materialen vervangen door nieuwe of gereconstrueerde materialen of door replica's om de lacunes op te vullen. Hier wordt de volledigheid van de historisch context van het interieur belangrijk geacht. De ontbrekende elementen zoals behang, textiel, kleuren en meubilair worden gereconstrueerd of vervangen door andere elementen uit dezelfde tijdperiode.

Reconstructie van de originele toestand

Door het combineren van materiaaltechnisch onderzoek, originele foto's, archivalische documenten, historische beschrijvingen enz. kan de oorspronkelijk setting van het interieur gereconstrueerd worden, evenals de gebruikte materialen, kleuren en afwerkingslagen. De reconstructie van het interieur wordt teruggebracht tot een bepaalde datum, om de oorspronkelijke ontwerpintentie te herstellen. Dit kan lastig zijn, omdat de grens tussen "wetenschappelijke reconstructie" en persoonlijke interpretatie van het restauratieteam gemakkelijk overschreden kan worden.

Deze verschillende conserveringsbenaderingen bieden een kader dat kan worden toegepast bij de restauratie van de woning Salu. Afhankelijk van de conserveringstoestand van de interieurs is een specifieke conserveringsaanpak meer of minder geschikt. In de woning Salu kunnen deze drie benaderingen toegepast worden afhankelijk per verdieping of per ruimte, want voor sommige ruimten zijn dan weer meer historische bronnen voorhanden dan bij andere. Zo kan bijvoorbeeld het interieur van de eetkamer en de wintertuin gerestaureerd worden. Voor deze twee ruimten is er voldoende authentiek materiaal in situ aanwezig (zowel qua interieurafwerking als los meubilair) en zijn er historische foto's die letterlijk een beeld geven van hoe de ruimten er uitzagen. Daarentegen zijn er in de kelder verschillende ruimten waar weinig historisch materiaal aanwezig is. Hier kan de originele vloer- en wandafwerking geconserveerd worden en kan de ruimte zelf een nieuwe moderne museale invulling krijgen met speciale vitrines die objecten, foto's, archiefmateriaal tentoonstellen ter ondersteuning van het sociaalhistorisch verhaal van de familie Salu.

Er zijn dus heel wat opties, maar hoe dan ook, het wordt een prachtig project...

Historische foto's in de eetkamer met Salu II. Salu III is wellicht de fotograaf (© Collectie vzw Epitaaf). De ingekleurde versie via app MyHeritage (door de auteur)

Bronnen

1. Website Demhist: <http://demhist.icom.museum/forum.htm> (geraadpleegd in 2009)
2. Rens Hoekstra A., *Architectonische iconen, arbeiderspaleisjes en herinneringsplekken, Een onderzoek naar urbane twintigste-eeuwse huismusea in Nederland*, Onuitgegeven masterscriptie Utrecht, 2011.
3. GRIGNOLA R., 'Authenticity in Modern house museums: scope and Legibility of Interventions', in *Authenticity in the Conservation of Historic Houses and Palace-Museums*, International Conference ICOM DEMHIST -ARRE, Versailles 2014.

2. DE RESTAURATIE VAN DE ADELAARS OP DE PORTIEK VAN DE WINTERTUIN

TOM VERHOFSTADT

Sinds november dit jaar werd gestart met de in situ restauratie van de twee adelaars die oorspronkelijk de portiek bekronen van de wintertuin van het atelier Salu. Beide beelden werden brutaal van hun respectievelijke sokkel getrokken/gewrikt tijdens een poging tot diefstal in 2009. Dit liep voor de stoutmoedige dieven grondig fout en de beelden vielen in stukken uiteen op de koer en werden daar dan ook achtergelaten. Sindsdien werden ze in depot geplaatst in het voormalige marmeratelier waar ze wachtten op restauratie. Tot recent dus...

Sindsdien werden ze in depot geplaatst in het voormalige marmeratelier waar ze wachtten voor restauratie. Tot recent dus...

Laura Porcu en Perrine Franco zullen beide beelden in situ restaureren en terugplaatsen op hun sokkel. Dit is mogelijk dankzij een restauratiesubsidie van de Directie Cultureel Erfoed (vml. Directie Monumenten & Landschappen) van urban.brussels.

Zicht op de postamenten met kubusvormige basis voor de adelaars (foto T. Verhofstadt, 2021)

De adelaars zijn een beeldbepalend element van het atelier. Zij verlenen de inkom met zijn monumentale portiek een zekere status. De adelaar staat symbool voor moed, kracht, scherp inzicht en hoge idealen. Mogelijk werden ze ca. 1911 ontworpen door Ernest Salu II ter bekroning van de persoonlijke woning van de Schaarbeekse architect Oscar Lauwers in de Eugène Demeulderlaan 152 ¹ waar ze vandaag eveneens verdwenen zijn. Dezelfde woning toont ter hoogte van de derde bouwlaag, in het hoofdstel, twee gesculpteerde zwikken met liggende figuren (links een man, rechts een vrouw), eveneens een ontwerp van Ernest Salu II. De woning werd in datzelfde jaar bekroond met een bronzen medaille voor de gevelwedstrijd van Schaarbeek in 1911-1912. In het *Maison des Arts* te

Schaarbeek is een foto bewaard van de gelauwerde gevel. Ook het *Album de la Maison Moderne* publiceerde de gelauwerde gevel in zijn vierde jaargang.²

Foto van de architectenwoning van Oscar Lauwers, gelauwerd in de Schaarbeekse gevelwedstrijd van 1911-1912 (Commune de Schaerbeek, *Concours de façades*, manuscript bewaard in het lokaal fonds, Huis der Kunsten Schaarbeek).

Oscar Lauwers was mogelijk een bevriende architect van de familie Salu en waarschijnlijk de ontwerper van de portiek (en wintertuin) die in 1912 het ateliercomplex het huidige uitzicht verleende, wat mogelijk een verklaring is voor de aanwezigheid van de adelaars. Daarnaast beschikken we over een gipsen model van een adelaarskop in on-

ze collectie, weliswaar met een bronzen patina, wat het auteurschap van de beelden, door Ernest Salu versterkt.

Het onderzoek—waaronder een materiaalanalyse in het labo van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) – en de volledige restauratie van het binnen- en buitenwerk van de beelden is aan de gang. Wij hopen deze portiekwachters terug te mogen plaatsen in het voorjaar van 2022, bij aanvang van de lente... Zodoende krijgt de inkom vanop het Onze-Lieve-Vrouwvoorplein naar de wintertuin en het atelier zijn ware grandeur terug. Wordt vervolgd...!

Ontwerpschets van de portiek (anoniem, fonds Ernest Salu © Collectie vzw Epitaaf)

Bronnen

1. zie <https://monument.heritage.brussels.nl/buildings/22697>
2. *Album de la Maison Moderne*, jg. 4, pl. 22.

Detail van de adelaarskoppen, op de voorgrond het gipsen model uit het fonds Ernest Salu © Collectie vzw Epitaaf (foto T. Verhofstadt, 2021).

3. WAAR STENEN SPREKEN. HERFSTWANDELING OP "CIMETIÈRE DE LOYASSE" – LYON

OKTOBER 2021

SOFIE CATTRY

(alle foto's van de auteur, tenzij anders vermeld)

Lyon, waar Rhône en Saône samenvloeien, met een binnenstad die op de werelderfgoedlijst van Unesco staat. Het is de derde stad van Frankrijk, onder andere bekend om haar zijdehandel en gastronomie, met een eigen woordenschat zoals canuts (zijdewevers) of traboules (doorsteekgangen). Hector Guimard, Frankrijks belangrijkste art-nouveau architect en ontwerper van de metro-ingangen van Parijs, werd er geboren, de frères Lumière, uitvinders van de cinema, groeiden er op.

Zicht op de basiliek Notre-Dame de Fourvière vanaf la Place Bellecour
(Foto Linda Van Santvoort, 2010)

In de schaduw van de basiliek Notre-Dame de Fourvière, hoog op de heuveltop, ligt het "cimetière de Loyasse", het "Père Lachaise" van Lyon, de oudste bestaande begraafplaats van de stad. Ze werd in 1807 in gebruik genomen als antwoord op het bevel om begraafplaatsen enkel nog buiten de stadsmuren aan te leggen. De sanitaire problemen van de overvolle begraafplaatsen in en rond de kerken waren onhoudbaar geworden. In 1881 werd het magistraal kruis verwijderd als gevolg van de wet die de neutraliteit van begraafplaatsen oplegde, ondertussen is het zowel een seculiere, christelijke als islamitische begraafplaats geworden.

Verschillende "LC" (Lyonnais Connus) liggen er begraven. Het oudste nog bestaande grafmonument is dat van Philibert Jambon (tiens, voorvader van !?) en dateert van 1809.

Gezien de concessiehouders vrij waren om een bouwstijl naar eigen goeddunken te kiezen, vindt men op Loyasse een grote verscheidenheid aan stijlen in de funeraire architectuur. Ondanks deze

diversiteit valt er toch een groot aantal antiek geïnspireerde begravingen op, een erfenis uit de Napoleonische periode.

Er staan ook opvallend veel piramide- en obeliskvormige grafmonumenten op het kerkhof van Loyasse.

Tegenwoordig worden er jaarlijks bestaande grafzerken waarvan de concessie is vervallen, geveild. Zo was er in oktober 2021 een openbare verkoop van een selectie Art Deco graftekens. De kopers werden erop gewezen dat sommige monumenten onderworpen zijn aan een conservatie- en restauratieverplichting maar dat het mogelijk is om voor bepaalde graftekens een belastingvoordeel te bekomen, mits ze in aanmerking komen om erkend te worden door de "Fondation du Patrimoine". In 2018 werden de verkopen van de toen vrijgekomen monumenten afgeklopt op prijzen tussen 200€ en 14.000 €, daar moesten nog de kosten voor de concessie en de grafkelder bijgeteld worden.

Bronnen:

<https://www.lyon.fr/lieu/cimetieres/cimetiere-de-loyasse-ancien>

Cimetière de Loyasse par le Parc des Hauteurs et Fourvière — Lyon Visite (lyon-visite.info)

virtueel bezoek van de begraafplaats: <http://www.static.lyon.fr/vdl/loyasse/>

Le Cimetière de Loyasse : Lyon patrimoine Unesco, découvrez le Cimetière de Loyasse de Lyon (patrimoine-lyon.org)

A Lyon, on achète sa tombe aux enchères
https://www.lepoint.fr/societe/a-lyon-on-achete-sa-tombe-aux-encheres-17-06-2018-2227965_23.php

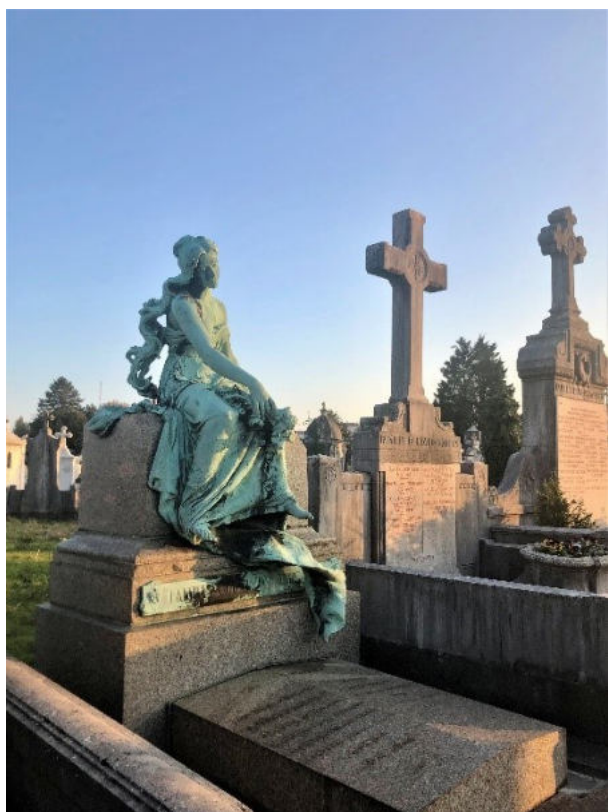
Over deze begraafplaats verscheen al een boek in 1834!
Ter inzage op google books "cimetière-de-loyasse"

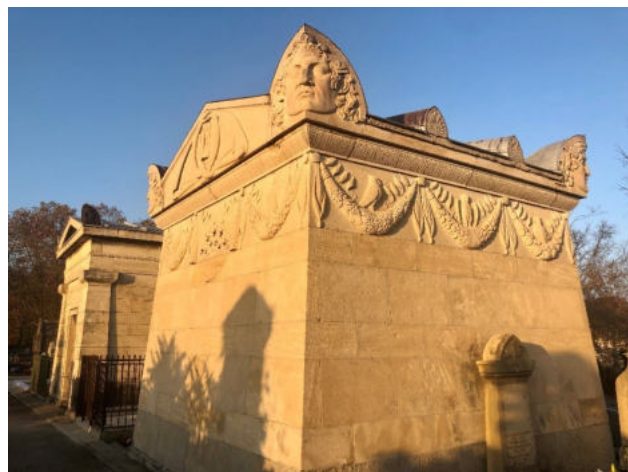
Wat opvalt zijn de grote, eeuwenoude maar nog steeds gebruikte familiekersers. In dit graf liggen vijf Pierre Manhez's, gestorven in 1866, 1906, 1943, 2007 en 2021, tussen vele andere familieleden.

Voorbeeld van een vernieuwde concessie

Guilleminet, pleurante

Imposante Grieks-Romeinse cippus met akroterie uit 1820 overladen met symbolen (feniks, uil, ouroboros, klapproos, hoorn des overvloeds, alfa & omega, zandloper, ...)

Er staan opvallend veel piramidevormige grafmonumenten op het kerkhof van Loyasse

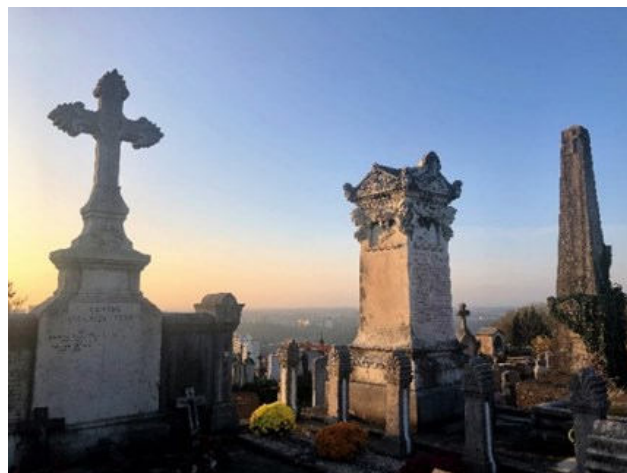
Het Plénay-monument, met de pleureuse die van op de meer dan 10m hoge piramide over het kerkhof uitkijkt terwijl ze haar tranen in een vaas laat pleng

Het Ricard mausoleum, een piramide met aedica-portiek werd in 2017 voor 1€ (!) geveild tijdens de jaarlijkse openbare verkoop.

De piramide, graf van de graaf van Laurencin, financier en medereiziger van de eerste ballonvaart van de gebroeders Montgolfier, werd onlangs gerestaureerd.

Valavond in het najaar – een ideaal moment om op Loyasse een wandeling te maken

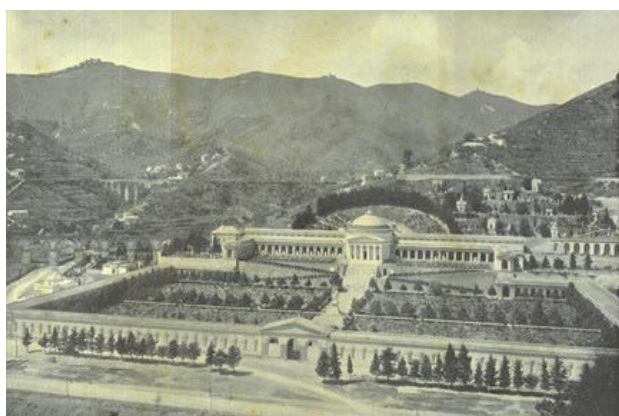
4. CIMETERO MONUMENTALE DI STAGLIENO - DE MOOISTE ALLER BEGRAAFPLAASEN

TOM VERHOFSTADT

De *Angelo della Resurrezione* van de beeldhouwer Giulio Monteverdi op de cover van *Camposanto di Genova*, s.d. © Collectie vzw Epitaaf (foto door de auteur)

Italië is rijk gezegend met de mooiste begraafplaatsen van Europa, misschien zelfs van de wereld. Volgens kenners is de allermooiste die van Genua, het *Cimitero Monumentale di Staglieno*. Was het Oscar Wilde die het als een achtste wereldwonder beschouwde? Zijn echtgenote, Mary Constance Wilde ligt er alleszins begraven...

Panorama over Il Staglieno (uit: *Camposanto di Genova*, s.d. © Collectie vzw Epitaaf)

Zicht in een zuilengalerij (foto T. Verhofstadt, 2021)

De naam zegt het al, het *Cimitero monumentale di Staglieno* is een monumentale begraafplaats in de wijk Staglieno in Genua. Het is gelegen op een steile helling en is ongeveer één vierkante kilometer groot. Dit, en de ligging op een heuvel, maakt dat er een speciale buslijn over het terrein loopt die de verschillende perken van de begraafplaats met elkaar verbindt.

De Genuese stadsarchitect Carlo Barabino (1768-1835) kreeg in 1833 de opdracht een moderne begraafplaats te ontwerpen die buiten de stadspoorten zou komen te

liggen. Carlo Barabino, een neoclassicistisch architect en auteur van het in Genua gelegen Teatro Carlo Felice, het Palazzo Dell'Accademia en van de Santa Maria Assunta, zou de inhuldiging in 1851 nooit meemaken. Zoals vele anderen overleefde hij de cholera pandemie van 1835 niet. Barabino's leerling en opvolger Giovanni Battista Resasco (1798-1871), mocht het afmaken. Pas in 1840 werden de definitieve plannen goedgekeurd – grotendeels het project van Barabino aangevuld met architecturale elementen, waaronder het pantheon, van Resasco – en in 1844 startten de werken. Op 1 januari 1851 werd de begraafplaats plechtig ingehuldigd. Op 2 januari volgde de eerste begraafing op concessie één, van de eerste rij op het eerste perk.

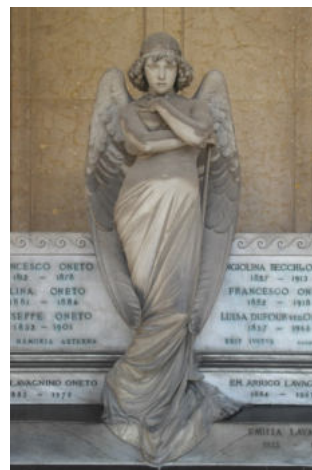

Zicht op een heuvel (foto T. Verhofstadt, 2021)

Het minste wat je kan zeggen is dat het een zeer bijzondere begraafplaats is. Wat vooral opvalt is het schitterende beeldhouwwerk wat deze rustplaats maakt tot een indrukwekkend openluchtmuseum; naast een plaats voor de doden, is het een ode aan de eeuwigheid van de Kunst. De beelden en de thematiek zijn bijzonder hoogstaand, wat de grote rijkdom illustreert van diegenen die hier begraven liggen én de artistieke kwaliteiten van menig Ligurische beeldhouwers. Algemeen beschouwd zijn de meeste beeldhouwwerken schatplichtig aan het 19de-eeuwse burgerlijk realisme dat wordt gekenmerkt voor een uitzonderlijk oog voor detail. Maar ook het classicisme, symbolisme, art nouveau en art deco zijn er goed vertegenwoordigd met schitterende beelden. Wat de meeste gemeen hebben is het hoogwaardige materiaal waarvan ze zijn gemaakt – als ze niet werden uitgevoerd in brons – genoot Carrara marmer de voorkeur. Niet verwonderlijk, Carrara be-

vindt zich op slechts 115 km ten zuiden van Genua.

Het architectonische centrum van deze begraafplaats is het Pantheon (naar analogie van het Romeinse in Rome), dat vanaf de hoofdingang kan worden bewonderd. Het Pantheon ligt op een heuvel en torent boven het terrein uit. Het past harmonieus in de landelijke omgeving, die wordt gedomineerd door de berghellingen en (vandaag) weelderig groen (AFB.01). Het pantheon wordt voorafgegaan door een vierkant galerijencomplex. In de as bevindt zich de inkom van de begraafplaats, vanwaar in elke richting vier parallelle gangen vertrekken, aan weerszijden van een monumentale portiek. In de dwarse zijden worden deze herleid tot twee parallelle gangen, waarvan die naar het binnenplein is opgevat als zuilengalerij. Het is in deze (buiten) galerijen dat de nissen zijn opgesmukt met monumentale wandmonumenten, tussen de zuilen bevinden zich monumentale vrijstaande monumenten. Ten oosten van dit galerijencomplex bevindt zich nog een halfronde dubbele gaanderij. Vervolgens begint de helling en is men getuige van gigantische grafmonumenten die eerder architecturaal zijn opgevat. Zo liet de industrieel Armando Raggio in 1896 op zijn laatste rustplaats, een bijna 30 meter hoge kopie van de kathedraal van Milaan, bouwen door de architect Luigi Rovelli.... Maar het beeld op deze begraafplaats is dat van de Italiaanse beeldhouwer Giulio Monteverdi (1837-1917) voor het monument Oneto uit 1882! Het wordt beschouwd als de perfect gehouwen engel – bekend als de *Angelo della Resurrezione* – en heeft heel wat deining veroorzaakt gezien de vermenschlijking en de vernietigende, bijna neerbuigende blik van de engel.

L: De *Angelo della Resurrezione* van de beeldhouwer Giulio Monteverdi (foto T. Verhofstadt, 2021)

R: Een quasi identieke *Angelo della Resurrezione* met modelnummer 1084 (fonds Ernest Salu © Collectie vzw Epitaaf)

We vinden in het fonds Salu een foto van een bijna identiek gipsmodel van dit wereldberoemde beeld dat te koop werd aangeboden.

Rb: Zicht op een heuvel van Il Staglieno, afdruk van een foto door Ernest Salu I in april 1890 (fonds Ernest Salu © Collectie vzw Epitaaf)

Lb: Zicht op het pantheon en de achterliggende heuvels van Il Staglieno, afdruk van een foto door Ernest Salu I in april 1890 (fonds Ernest Salu © Collectie vzw Epitaaf)

Mo: Zicht op de galerij links van het pantheon met Elise Meyer en Ernest Salu II, afdruk van een foto door Ernest Salu I in april 1890 (fonds Ernest Salu © Collectie zw Epitaaf)

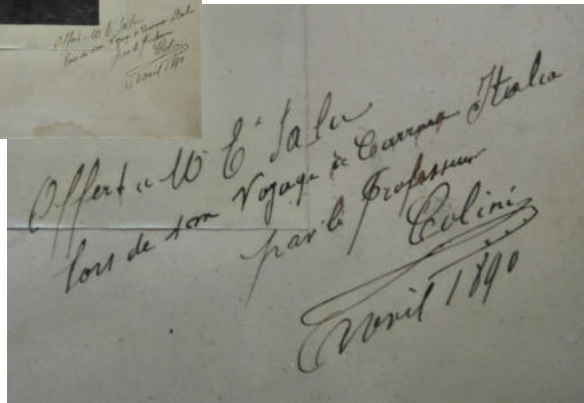
Nog in het fonds Salu beschikken we over enkele opnamen van deze bijzondere begraafplaats die naar alle waarschijnlijkheid zijn gemaakt door Ernest Salu I.

Mogelijk herkennen we op één van de foto's mevrouw Salu, Elise Meyer, en een 5 of al 6-jarige Ernest Salu II (geb. 14 april). We weten immers met zekerheid dat in april 1890 Ernest Salu I een handels- en studiereis onderneemt naar de steengroeven van Carrara. Een uit-

stap naar dit beeldhouwerswalhalla van Il Staglieno is onontkoombaar! In Carrara bezoekt hij naast de steengroeven ook verschillende ateliers waaronder dat van Paolo di Ferdinando Triscornia, vermoedelijk de zoon van de neoclassicistische beeldhouwer Paolo Triscornia (1757-1833) maar ook zeker dat van Carlo Nicoli (1843-1915) die, na zijn vorming bij de Florentijnse beeldhouwer Giovanni Dupré, in zijn geboortestad Carrara op de Piazza XXVIII Aprile te Carrara een beeldhouwersatelier opricht in 1876. Vandaag nog altijd bekend onder de Nicoli Workshop en sinds 2000 Unesco werelderfgoed.

Ingekaderde foto van het Garibaldimonument in Carrara uitgevoerd door de beeldhouwer Carlo Nicoli met opdracht "Offert à M. E. Salu lors de son voyage à Carrare Italia par le professeur Nicoli. Avril 1890" (fonds Ernest Salu © Collectie vzw Epitaaf)

Deze handelsreis had als doel om contacten te leggen met de marmersteengroeven uit Carrara om rechtstreeks steen af te nemen, maar ook om afgewerkte beelden aan te bieden aan het Brussels cliënteel. Bewijzen hiervan zijn de tientallen foto's van modellen (meestal engelen) die werden uitgevoerd en waarvan we er op het kerkhof van Laken enkelen aantreffen.

Ook Ernest Salu's briefhoofden van rondom de eeuwwisseling vermelden duidelijk "Carrière de marbre et atelier de sculpture à Carrara (Italie)", deze volgt op "Albums de cimetières de Gènes, Turin, Pise (Italie)". De engelfiguur heeft vermoedelijk ook inspirerend gewerkt voor Ernest Salu I die er zelf ook kapte, getuige een gesigneerde en gedateerde foto uit november 1900.

Bronnen:

Anoniem, *Staglieno. Il Cento Volti di una Necropoli*, Nuova Editrice Genovese, 2013.

Pastorino, M., Rosselli, L., *Immagini Silenziose*, Erga Edizioni, 2021.

<http://www.staglieno.comune.genova.it/> > met een geoportaal!

Van Santvoort Linda, De Clercq Lode, Snaet Joris, *The Laken cemetery and the use of Carrara marble*, Conference: Carrara Marble and the Low Countries (Rome-Carrara, 4-8 Jun 2012). Onuitgegeven conference proceedings.

Een plaat (Tavola IX) met modellen in Carraramarmer, genummerd van 100 tot en met 126, uitgevoerd door het atelier van Paolo Triscornia di Ferd. (fonds Ernest Salu © Collectie vzw Epitaaf)

Voorbeeld van losse afbeelding van model in Carraramarmer, nummer 1035 (fonds Ernest Salu © Collectie vzw Epitaaf)

Engel in Carraramarmer gepresenteerd en gefotografeerd op de koer van het atelier Salu met rechts onderaan handtekening en datum: "Ernest Salu - Novembre 1900 - Bruxelles" (fonds Ernest Salu © Collectie vzw Epitaaf).

5. AFWEGINGSKADER FUNERAIR ERF- GOED - PUBLICATIE

In juli 2021 publiceerde het Agentschap Onroerend Erfgoed (AOE) Het « *Afwegingskader . De erfgoedwaarden van funerair erfgoed* », auteur Joeri Mertens, 49 pp.

Joerie Mertens legt uit wat het opzet is :

Dit afwegingskader zal voortaan gebruikt worden om potentieel te beschermen funerair erfgoed af te wegen. De publicatie geeft je een duidelijker inzicht in de criteria die bij bescherming meespelen en garandeert een uniforme aanpak over heel Vlaanderen. We willen je zo een beter zicht geven op de manier waarop we een bescherming behandelen.

Epitaaf krijgt heel wat vragen van lokale besturen en erfgoedzorgers die het funerair erfgoed in kaart willen brengen. Hoewel deze brochure bedoeld is voor de 'bescherming' van funerair erfgoed kunnen deze richtlijnen uiteraard ook toegepast worden bij de selectie van graftekens van lokaal belang.

De publicatie staat ter beschikking op :

[Afwegingskader: De erfgoedwaarden van funerair erfgoed | Onroerend Erfgoed](#)

6. GOTH - DESIGNING DARKNESS - TENTOONSTELLING

In s'-Hertogenbosch loopt **tot en met 18 april 2022** in het Design Museum de tentoonstelling "Goth-designing darkness"

Goth is de grootste subcultuur ter wereld. Goth is een levensstijl vol onbestemd verlangen naar de donkere kant van het leven. In *GOTH – Designing Darkness* vind je twee eeuwen cultuurgeschiedenis vol dramatische verbeeldingen, onheilspellend design en zwartgallige kunst.

De tentoonstelling besteedt aandacht aan de bronnen van goth, die zowel in de klassieke Europese kunstgeschiedenis als in de alternatieve en populaire cultuur te vinden zijn. Je ontdekt een rijk overzicht met objecten en kunstvoorwerpen uit de collecties van onder andere het Kröller-Müller Museum, Musée d'Orsay, de Hamburger Kunsthalle en het Royal Institute of British Architects. Werken variëren van ontwerptekeningen van Pierre Cuypers en objecten van A.W.N. Pugin tot meubelen van André Lassen en H.R. Giger. Van prenten van Odilon Redon en Felicien Rops tot fotografie van Nona Limmen. Van 19e-eeuwse rouwsieraden tot de couture van Linda Friesen en Marjolein Turin en van sculpturen van Sarah Bernhardt en Emmanuel Frémiet tot hedendaagse kunst en design van Sruli Recht, Carolein Smit en Cindy Wright.

In de tentoonstelling zijn een aantal stukken van de Epitaaf-collectie te zien.

[GOTH – Designing Darkness – Design Museum Den Bosch](#)

Grafkelder met 43 leden van Huis van Oranje overvol: uitbreiding, maar eerst archeologisch onderzoek

Algemeen Dagblad, 24 april 2021

Van Willem van Oranje, de vader des vaderlands, tot prins Bernhard: 43 leden van het Huis van Oranje krijgen straks extra ruimte in de koninklijke grafkelder van de Nieuwe Kerk in Delft. De werkzaamheden vallen bijna 2 miljoen euro duurder uit dan voorzien was. Het grootste deel van die extra kosten (1,6 miljoen euro) komt voor rekening van het Rijk. De gemeente Delft hoeft niets bij te dragen aan de totale kosten van rond de vier miljoen euro. De koninklijke grafkelder, die niet voor publiek toegankelijk is, kende in de uitvaarten van prinses Juliana en prins Bernhard in 2004 de laatste bijzettingen in de crypte. Het feit dat de maximale capaciteit van de grafkelder hiermee bijna is bereikt, zette de eerste plannen voor uitbreiding op papier. Dat het nog zo lang heeft geduurd voordat er daadwerkelijk een schop de grond in ging in de grafkelder, heeft onder andere te maken met de jarenlange restauratie van de Nieuwe Kerk. Mogelijke vondsten waar archeologen straks op kunnen stuiten, zijn 14de-eeuwse verdedigingswerken én menselijke resten van belangrijke personen, die daar zijn begraven. En dat geeft weer inzicht in onder andere de leeftijd van overlijden en zelfs ziekte en gezondheid, zo laat Dolf Muller, woordvoerder van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, weten. Ook kan op basis van archeologisch onderzoek achterhaald worden wat het grafritueel was. Denk daarbij aan bijvoorbeeld speciale kleding, versieringen en speciale loden grafkisten en mogelijk ook versierde grafkelders.

Beersel richt wegens groot succes een tweede natuurbegraafplaats in

VRT Nieuws, 27 april 2021

De gemeente Beersel gaat een extra natuurbegraafplaats inrichten in deelgemeente Lot. In deelgemeente Alseberg is er nu al zo'n natuurbegraafplaats: die is zo populair dat de gemeente nu al begint met de inrichting van een tweede plek. Sinds 2018 bestaat in Beersel de mogelijkheid om je laatste rustplaats te krijgen op

een natuurbegraafplaats. Die bevindt zich in het domein Rondenbos in deelgemeente Alseberg. Het succes is zo groot dat de gemeente nu al begint met het inrichten van een tweede natuurbegraafplaats. "De nieuwe natuurbegraafplaats komt op een stuk grond, vlakbij het kerkhof van Lot", zegt burgemeester Hugo Vandaele (CD&V). "We zetten de lopende pachtvergunning stop en gaan daar een nieuw bos aanplanten van ongeveer één hectare groot. Aan het huidige tempo schatten we dat onze huidige natuurbegraafplaats in Alseberg over een jaar of acht volzet zal zijn. Als we hier nu al bomen planten kunnen we tegen dan toch al een bosje hebben dat die naam waardig is." De ruimte op een natuurbegraafplaats is beperkter dan op een traditionele begraafplaats. "Per aantal vierkante meter mag je maar één keer assen van een overledene begraven. Daar waar graven op een gewone begraafplaats na verloop van tijd soms leegemaakt worden, mag dat niet op een natuurbegraafplaats. Anders komen er te veel zware metalen vrij in de grond", vertelt Vandaele. "Dus als ook deze begraafplaats even populair blijkt als die in Alseberg moeten we op termijn op zoek naar een derde plek. Maar dan zitten we al een generatie verder." Door het project wordt Beersel ook wat groener. "Het terrein is perfect geschikt voor een bos", zegt schepen van Groenbeleid Jos Savenberg (Open VLD). "We gaan hier naar schatting 1.500 tot 2.000 bomen kunnen planten. Mogelijk doen we later nog hetzelfde op andere plaatsen in de gemeente."

Lier: aanleg herdenkingsbos Kloosterheide

Het Laatste Nieuws, 7 mei 2021

De stad Lier start dit jaar met de aanleg van een herdenkingsbos op begraafplaats Kloosterheide. Het gaat om een groene zone waar afbreekbare urnen kunnen worden begraven. Daar is alsmaar meer vraag naar. Het reeds bestaande bos in Kloosterheide wordt aangevuld met bomen en heesters. Daar tussen komt een slingerend bospad. Er zullen enkele inheemse boomsoorten worden geplant (zoals winterik, hazelaar, meidoorn en beuk). Aan de rand van het bos komt lagere beplanting (onder andere Gelderse roos, liguster en vlier). In een tweede fase wor-

den het slingerende pad en de beplanting verder doorgezet tot aan de rand van de begraafplaats. In een derde fase wordt het voetpad doorgetrokken van aan de kant van de Marnixdreef tot aan de parking aan de Kesselsesteenweg. De verwachting is dat vanaf volgend jaar de eerste begravingen in het herdenkingsbos plaats zullen vinden.

Deurne: begraafplaats Sint-Fredegandus wordt park met stilteplekken

Gazet van Antwerpen, 5 augustus 2021

Het begraafpark Sint-Fredegandus op de Lakborlei in Deurne is ruim honderd jaar ouder dan het Schoonselhof, waar sinds 1921 de vooraanstaande Antwerpenaren ten grave worden gedragen. Tot dan was het in Deurne dat de Antwerpse en Deurnse prominenten hun laatste rustplaats vonden, niet zelden onder een prachtig grafmonument. Zo ligt Jan De Laet (1815-1891), Vlaams dichter en schrijver en belangrijke figuur uit de Vlaamse beweging, er begraven. De Laet was de eerste Belg die zijn eed als volksvertegenwoordiger in het Nederlands aflegde. Ook Albert de Maquines ligt op Sint-Fredegandus begraven. Hij was de oprichter van APC, het latere Esso. Nog enkele prominente namen: Maria Baers (1883-1959), stichter en eerste voorzitter van de vrouwengilde KAV (het huidige Femma) en Florent Pauwels (1830-1913), oud-burgemeester van Deurne. Het begraafpark telt alles bij elkaar zo'n vijfhonderd historisch waardevolle graftekens, waarvan een groot deel ook beschermd is als monument. Het district heeft een ontwerper aangesteld om van het begraafpark in 2024 een meer toegankelijk park en een echte belevingsplaats te maken. Alle beschermde en waardevolle graven, zoals die van de oud-strijders, blijven sowieso behouden. Over elk graf, zo'n 2.500 in totaal, wordt zorgvuldig nagedacht. De graven die niet meer worden bezocht en als niet echt waardevol worden omschreven, worden verwijderd: zo'n 80% van de grafzerken zou verdwijnen. Zo wordt Sint-Fredegandus omgetoverd tot een landschapspark voorzien van stilteplekken voor alle levensbeschouwingen.

Gent opent eerste natuurbegraafplaats

VRT Nieuws, 29 september 2021

In Drongen, bij Gent, is een natuurbegraafplaats geopend waar ook lichamen in een biologisch afbreekbare lijkwade kunnen begraven worden. Een unicum voor Vlaanderen want bij andere natuurbegraafplaatsen gaat het alleen om de as van een dierbare die kan uitgestrooid worden of een

biologisch afbreekbare urne die kan begraven worden. Er worden geen gedenktekens toegelaten en een concessie loopt 25 jaar. Dat is de tijd die een lichaam nodig heeft om op te gaan in de natuur. De begraafplaats is een volledig groene omgeving, het landschap werd zoveel als mogelijk behouden zoals het was. Er is wel een boomgaard met 72 kersenbomen bijgekomen. Er is niet gemanipuleerd met het groen dat er al was en omdat de stad biodiversiteit heel belangrijk vindt, is er grond van de Westerbegraafplaats naar deze natuurbegraafplaats gebracht om bepaalde plantjes, zoals het zandblauwtje, ook in Drongen te laten groeien. Er is aandacht geschonken aan alles, ook aan het hergebruik van een aantal zaken. Zo zijn de zitbanken gemaakt van bomen die in het Gentse werden omgehakt. En de takkenwallen die er zijn, bestaan uit takken van de bomen van de plaats zelf. De stad laat toe om een nestkastje of een insectenhotel te bevestigen aan de boom waar je dierbare rust. Deze natuurbegraafplaats is nieuw voor de Gentenaars, maar de stad wil naar de toekomst toe ook "natuurbegraafplekken" inrichten. Daar kunnen dan geen lichamen begraven worden, maar er kunnen wel assen uitgestrooid worden in een bos. De eerste daarvan is gepland in de Vinderhoutse Bossen. In de nieuwe natuurbegraafplaats in Drongen zijn de komende maand twee begrafenissen gepland. Er is plaats voor 700 lichamen of urnen. "We zullen moeten ondervinden hoe snel deze plek volzet geraakt", zegt schepen Heyndrickx.

Boekhoute: extra subsidie voor restauratie van verloederd grafmonument

Het Nieuwsblad, 30 oktober 2021

De Vlaamse overheid maakt 58.000 euro vrij voor de restauratie van het mausoleum De Block. De grafkelder is een imposant vierkant grafmonument, volledig bekleed met blauwe hardsteenplaten. De restauratie wordt specialistenwerk en zal ook wel wat voorbereidend werk zal vragen. We zullen rap twee jaar verder zijn voor de werken kunnen starten en om verdere aftakeling te voorkomen werd het monument volledig ingepakt in een grote zwarte doos. De zichtbare verloederings was een doorn in het oog van veel bewoners.

Zonhoven: vijver wordt strooivijver

Het Belang van Limburg, 29 oktober 2021

Enkele jaren geleden dreigde het kerkhof in het centrum vol te geraken. Het gemeentebestuur

besloot dan ook het kerkhof om te vormen tot een parkgebied: een aanpalend voetbalterrein werd opgekocht om extra plaats te creëren en de oudste graven aan de rechterzijde van de hoofdingang werden ontgraven. Die ontgravingen gebeurden met het grootste respect: families konden zelf kiezen om hun dierbare opnieuw te laten begraven, de andere graven werden ontruimd en naar een verzamelgraf gebracht. Daarop heeft de Zonhovensse kunstenares Diana Wynants een monument ontworpen, als eerbetoon. Alle namen worden vermeld op het monument. De grafstenen werden verwerkt in de zitbanken rondom deze plek. Een tweede monument van Diana Wynants staat aan de foetusweide. Het is een maan met sterretjes, die troost moet bieden aan ouders die hun kindje verloren. De namen van die sterrenkindjes kunnen ook verwerkt worden in het monument. Het voormalige voetbalveld is intussen een urnenveld geworden, met centraal een grote vijver, voorzien van verlichting, planten en een filterinstallatie. Mensen krijgen de mogelijkheid om de assen van overledenen te laten uitstrooien in het water. Ook uitstrooien in een klein strooibosje behoort straks tot de mogelijkheden.

Destelbergen: waardevol funerair erfgoed geruimd

Het Nieuwsblad, 29 oktober 2021

Vervallen en ernstig verwaarloosde graven werden dit voorjaar verwijderd op de begraafplaatsen van Destelbergen en Heusden, omdat de eeuwigdurende concessies - in 1971 omgezet naar vijftig jaar - vervielen en er na aanplakking geen reactie kwam van nabestaanden. Het lokaal bestuur is er met de grove borstel doorgegaan, zo zegt oppositiefractieleidster Carolien Ongena (CD&V). Ook heemkundige Louis Gevaert erkent het probleem: "Onder meer het enige graf met een ijzeren kruis van Isidoor Gijssels en Marie-Louise Doolaege, uit 1935, is zo verdwenen. Een ander merkwaardig grafmonument bestond uit een schietspoel, een verwijzing naar de weverij. De vorm, de versiering en ook de betekenis van de overledene voor de gemeenschap is een criterium voor het behoud van graven. Door een blinde beweging veeg je het verleden weg en het kerkhof was in geschiedkundig opzicht al zo arm. Burgemeester Elsie Sierens (Open VLD) heeft samen met Erfgoed Viersprong, het gemeentelijk museum GeMuDes en enkele vrijwilligers een werkgroep rond funerair erfgoed opgericht om waardevolle graven te behouden en bekend schuld: "Er zijn dingen fout gelopen. Dit mag niet meer gebeuren. Voor Destelbergen had-

den we een lijst met graven die lokaal belang hadden. Voor de begraafplaats van Heusden was er tot nu toe geen lijst. Nu is er een inventaris van beide kerkhoven. De werkgroep zal de lijst verfijnen en aan het college voorleggen." Veel bijval krijgt deze beslissing niet bij de oppositie: "Eerst zones ontruimen en daarna een erfgoedlijst vastleggen, is de omgekeerde volgorde. Wat weg is, is weg en keert niet meer terug."

Kortrijk: 2700 waardevolle graven in kaart gebracht
Het Laatste Nieuws, 29 oktober 2021

Het in 1888 geopende Sint-Jan aan de Meensesteenweg is de oudste begraafplaats van Kortrijk: 75.000 vierkante meter groot en met 6.000 graven. Nu 2.700 van die graven als waardevol in een inventaris zijn opgenomen, is de volgende stap de opmaak van een beheerplan. Er is de optie om peter te kunnen worden van een grafteken en zo het onderhoud op zich te nemen en ook het hergebruik van waardevolle graftekens op niet verlengde concessies wordt bekeken. De kinderbegraafplaats en sterrenweide voor levenloos geboren kindjes worden heringericht door alles te vergroenen en kleine zit- en speelelementen toe te voegen, zodat het een plek voor beleving, bezinning en ontmoeting wordt. Op basis van het beheerplan, dat tegen de herfst van 2022 klaar zou zijn, zal de stad aan Erfgoed Vlaanderen de bescherming van de begraafplaats Sint-Jan aanvragen.

Hasselt: jonge kunstenaars krijgen kans op begraafplaatsen

Het Belang van Limburg, 27 oktober 2021

Het Hasseltse stadsbestuur wil meer kunstwerken op de stedelijke begraafplaatsen: in samenwerking met de Stedelijke Academie voor Schone Kunsten werd een expertenjury op poten gezet: uit 35 ingediende projecten werden 11 werken gekozen. Elk concept moest troost brengen en verbinden, maar tegelijkertijd ook passen bij de locaties. De studenten van de Academie waren blij dat ze zo'n kans kregen. "Een eigen beeld in de publieke ruimte, dat is vrij uniek", zo zegt lector Diane Gielen van het atelier Beeldhouwen en Ruimtelijke Kunst.

Het resultaat is te zien op de elf begraafplaatsen (Kruisveld, Godsheide, Stevoort, Kuringen, Tuilt, Kiewit, Spalbeek, Stokrooie, Wimmertingen, Sint-Lambrechts-Herk en Kermt) die Hasselt telt. De stad investeerde 100.000 euro in de aankleding van de begraafplaatsen. Elk kunstwerk werd ook uitgerust met naambordje met QR-code zodat bezoekers uitleg krijgen over elk werk.

Brugge: veertien waardevolle graven in ere hersteld

Het Nieuwsblad, 10 november 2021

Jaarlijks trekt de stad Brugge zowat 30.000 euro uit voor de restauratie van waardevolle grafmonumenten en dat is anno 2021 niet anders. Op de Centrale Begraafplaats, de begraafplaatsen van Sint-Pieters en Sint-Michiels, en op de kerkhoven van Dudzele en van Sint-Kruis werden in totaal veertien monumenten, na selectie door de Commissie voor Graftekens, gerestaureerd. In sommige gevallen gaat het om een reinigingsbeurt, in andere was een meer ingrijpende aanpak nodig. De meeste werken werden ter plaatse uitgevoerd, maar sommige onderdelen moesten in het atelier worden gerestaureerd. Natuurmaterialen zoals kalksteen, zandsteen, blauwe hardsteen en wit marmer zijn kwetsbaar en moeten daarom ook regelmatig onderhouden worden. Bijzondere aandacht ging dit jaar uit naar de graven van oudstrijders van WOI, waarvan een aantal gietijzeren kruisen werd hersteld en hun originele kleuren terugkregen. Ook opmerkelijk is de restauratie van enkele graftrommels. Dergelijke trommels werden, voornamelijk in de periode 1870-1940, als laatste eerbetoon op het graf geplaatst en bevatten vaak bladeren en bloemen waarvan de kleuren en symbolen verwijzen naar de overledene.

Glabbeek: een troostmuur op alle begraafplaatsen

Het Laatste Nieuws, 10 november 2021

Op elke begraafplaats van Glabbeek en haar deelgemeenten zal op termijn een troostmuur komen. Schepen van Begraafplaatsen Hans Hendrickx (Dorpspartij) geeft meer uitleg: "Van elk graf dat in de toekomst verdwijnt omdat de concessie geen verlenging kreeg - vaak omdat er geen directe familieleden meer zijn -, gaan we de fotolijsten bewaren en een plaats geven op een troostmuur. Tot nu werden de grafzerken aan het einde van de concessie, inclusief versieringen en foto's, gewoon verwijderd. Dank zij deze troostmuur worden deze overledenen toch in herinnering gehouden bij hun dorpsgenoten." Ook de stad Leuven werkt sinds kort aan een vergelijkbare troostmuur op hun begraafplaats.

Raadgevend Comité voor Bio-ethiek geeft groen licht voor resomatie

VRT Nieuws, 30 november 2021

Er is geen bezwaar om resomatie in de toekomst mogelijk te maken naast begraven en cremëren, zo zegt het Raadgevend Comité voor Bio-ethiek in een advies aan Vlaams minister van Binnenlands Bestuur Bart Somers (Open VLD). Somers vroeg in september aan het adviescomité om zich te buigen over de ethische aspecten van resomatie en humusatie (of composteren), om die eventueel toe te laten als alternatieve wijzen van lijkbezorging. Het comité ziet alvast geen graten in resomatie waarbij het lichaam in een stalen drukvat wordt geplaatst en vervolgens wordt opgelost in een mengsel van water en kalium- of natriumhydroxide. De restvloeistof kan worden afgevoerd via het riool of bijvoorbeeld in een "gedenkvijver" gegoten worden, de beenderresten kunnen worden vermalen en meegegeven aan de nabestaanden. Resomatie doorstaat de toetsing met het ethisch kader dat hier wordt gebruikt. Op verschillende punten, onder meer milieu-impact, steekt resomatie zelfs gunstig af tegenover crematie en begraven. Het comité wijst er ook op dat resomatie net als crematie tegemoet kan komen aan de ruimteproblematiek die de klassieke begrafenismethode met zich meebrengt. Een andere techniek, humusatie of het composteren van een lichaam, is minder evident, zo blijkt nog uit het advies. Als mogelijk alternatief wijst het Raadgevend Comité voor Bio-ethiek naar natuurbegraven zonder crematie, waarbij een lichaam in biologisch afbreekbare materialen wordt begraven.

HERNIEUWING LIDMAATSCHAP

WIJ NODIGEN ONZE LEDEN EN SYMPATHISANTEN UIT HET LIDMAATSCHAP VOOR 2022 TE HERNIEUWEN.

LEDEN ONTVANGEN ONZE TAFOFIEL EN KUNNEN GRATIS DEELNEMEN AAN ONZE JAARLIJKE UITSTAP.

UW LIDMAATSCHAP BETEKENT EEN STEUN VOOR ONZE WERKING.

Laken, Foto John Zwaenepoel

COLOFON

Epitaaf vzw

Onze-Lieve-Vrouwvoorplein 16

1020 BRUSSEL (Laken)

info@epitaaf.org

www.epitaaf.org

rekeningnr.: BE20 0682 0392 6056

lidmaatschap: 25€

Heeft u een voorstel voor een bijdrage in de Tafofiel ? Een artikel dat verband houdt met funerair erfgoed?

Aarzel niet ons uw voorstel te doen via mail

Volg ons ook op **facebook**